

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-82-177>

УДК 336.5

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF THE TAX REGULATION DEVELOPMENT OF BUSINESS IN UKRAINE

Садовий Дмитро Юрійович

аспірант,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-4010-4984>**Sadovyi Dmytro**

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

У статті аналізуються практичні аспекти податкового регулювання бізнесу в Україні. Акцентовано, що податкова політика є потужним регульованим інструментом в розпорядженні держави, за допомогою якого вона визначає пропорції розподілу фінансових ресурсів. Звідси – провідна роль податкового регулювання як складника макрофінансового середовища діяльності бізнесу. Вихідне положення дослідження – суперечливий характер податкової політики в Україні, що визначає почасти її деструктивний вплив на бізнес. В умовах постійного та масштабного дефіциту ресурсів, держава акцентує насамперед на фіскальних аспектах податкової політики. Питання регульованого впливу податків часто не розглядаються як пріоритетні. Нині реалізовано окремі заходи, спрямовані на податкове стимулювання бізнесу в Україні, проте в загальному цей аспект податкової політики залишається фрагментарним. Відповідно, на часі актуалізація існуючих податкових стимулів, перетворення податкового регулювання на потужний «драйвер» повоєнного відновлення та розвитку нашої держави.

Ключові слова: податки, податкова політика, податкове регулювання, податковий тиск, податкові стимули розвитку бізнесу, фіскальний тиск, ухилення від податків.

The article examines the practical aspects of tax regulation of business in Ukraine. It emphasizes that tax policy is a powerful regulatory instrument at the disposal of the state, through which it determines the proportions of financial resource distribution. Hence, tax regulation plays a leading role as a component of the macro-financial environment for business activity. The starting point of the study is the contradictory nature of tax policy in Ukraine, which partly determines its destructive impact on business. Numerous surveys and rankings indicate that the business environment generally assesses the government's activity in the field of taxation negatively. Total distrust of tax policy leads Ukrainian entrepreneurs to reject numerous and constant tax changes. We can convincingly claim that Ukraine now has an entire industry offering "services" for tax evasion. It has been operating for decades, and the consequences are catastrophic for the national economy and public finances. In conditions of a persistent and large-scale resource deficit, the state focuses primarily on the fiscal aspects of tax policy. Issues of the regulatory impact of taxes are often not treated as a priority. Today, numerous measures aimed at tax incentives for business in Ukraine have been implemented; however, overall, this aspect of tax policy remains fragmented. At the same time, it should not be overlooked that an appropriate tax culture has not been formed in Ukraine. Many business entities perceive paying taxes solely as an unnecessary financial burden that should be avoided as much as possible. As a result, numerous tax risks emerge, contributing to a chronic budget deficit. One of the key problems is the uneven distribution of the tax burden: some enterprises fully experience tax pressure, while others use various schemes to minimize tax payments. Accordingly, there is an urgent need to update existing tax incentives and transform tax regulation into a powerful «driver» of post-war recovery and development of the state. At the same time, both Ukraine's European integration trajectory and the need for a fundamental change in the architecture of the domestic economy toward innovation and digitalization must be taken into account.

Keywords: taxes, tax policy, tax regulation, tax burden, tax incentives of business development, fiscal burden, tax evasion

Постановка проблеми. Радикальна зміна світового політичного порядку, яка є визначальною ознакою сьогодення, визначає потребу у перегляді національними державами своїх економічних стратегій. Правила гри, які були сформовані за останні десятиліття, фактично на очах руйнуються, а деглобалізм та економічний націоналізм все частіше з суто гасел перетворюються на порядок денний для багатьох держав. В таких умовах вже надзвичайно складно розраховувати на отримання усіляких преференцій на глобальній економічній арені. Держави, зацікавлені у стійких позиціях на економічній мапі світу, змушені все більше уваги приділяти захисту власних економічних інтересів, підтримці бізнесу, його експансії на міжнародних ринках. В цьому контексті найбільш потужний інструментарій – податки, за допомогою яких можна не тільки наповнити відповідні бюджети, але сформувані передумови для розвитку національних підприємств. Для України цей аспект набуває особливого забарвлення, адже податкові новації мають відбуватися на тлі збройної агресії проти нашої держави. Очевидно, що нині безпекові питання є № 1 серед суспільних інтересів, але не треба забувати і про економічну складову національного опору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика податкового регулювання діяльності бізнесу в Україні розглядалася в працях багатьох вітчизняних вчених. Зокрема, П. Лещенко, аналізуючи ці питання зазначає наступне: «Вагомою проблемою при цьому є необхідність пошуку компромісу між централізованим контролем над податковими потоками та стимулюванням саморегулювання бізнесу» [1]. Тобто акцент робиться на тому, що оподаткування бізнесу є надзвичайно потужним інструментом, але держава має його використовувати вкрай обережно, адже надмірний податковий тиск може стати фактором згорання підприємницької діяльності.

В свою чергу, в науковій праці В. Коровій зазначається: «Для підвищення дієвості та результативності впливу податкової політики на економічний розвиток доцільно розвивати важелі податкового стимулювання науково-дослідної та інноваційної діяльності... важливо забезпечити виконання принципу стабільності податкового законодавства, що є важливою умовою довгострокового прогнозування та планування діяльності інвесторів» [2]. Беззаперечно, можна підтримати позицію, в якій податкову регулювання має бути спрямоване на подолання технологічного «роз-

риву» між Україною та економічно розвиненими державами.

В статті С. Коваль та Ю. Мельничука вказується на позитивний досвід використання податкових інструментів з метою підтримки вітчизняного бізнесу в період війни. Разом з тим, автори зазначають, що подальші наукові пошуки мають сприяти реалізації стратегії стимулювання економічного зростання, залученню інвестицій та активізації підприємницької діяльності в Україні [3].

В іншій статті зазначається, що воєнний стан кардинально змінив ландшафт ведення бізнесу в Україні, а суттєвий спад підприємницької діяльності визначив доцільність реалізації державною сценаріїв різноманітної підтримки, в тому числі – за допомогою податкового інструментарію [4]. В той же час, автори визнають, що навіть в умовах воєнного стану податкове законодавство зазнає постійних змін, що вимагає від бізнесу постійної адаптації. В наукових працях І. Чугунова наголошується на проблематиці синхронізації фіскальної та регуляторної функцій податків, на необхідності постійного пошуку компромісу між бюджетними завданнями держави та уникненням податкового тиску на бізнес [5]. Окремими вченими наголошується: «Успішне ведення підприємницької діяльності має враховувати всі важливі аспекти господарювання...одним з перспективних напрямів податкового регулювання діяльності підприємств є впровадження альтернативних систем оподаткування та державна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва» [6].

Мета статті – окреслити ключові концептуальні засади податкового регулювання бізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Без сумніву можна стверджувати, що податкова політика, в тому числі – і в частині податкового регулювання, ще з початку 90-х років минулого століття була одним із найбільш суперечливих питань економічного розвитку України. Ні численні реформи законодавства, ні не менш численні трансформації податкових органів, ні різноманітні зобов'язання перед міжнародними організаціями так і не дали можливості сформувати ефективну та дієву податкову систему. Фактично, протягом кількох десятиліть держава не змогла досягнути бажаного компромісу між власними фіскальними пріоритетами та інтересами бізнесу та громадян, як платників податків. Зазначені деформації податко-

вої політики досить яскраво виражені у багатьох показниках, які характеризують публічні фінанси та фінанси бізнесу в Україні. Тривала «боротьба» між небажанням бізнесу сплачувати податки та неспроможністю держави сформувати ефективну та справедливую податкову систему набула загрозливих, для національної економіки обрисів у вигляді несприятливого бізнес-клімату, відтоку іноземного капіталу, численних податкових ризиків, дефіциту ресурсів у розпорядженні держави.

Початок у лютому 2002 року відкритої агресії проти України не тільки вкотре окреслив існуючі проблеми у сфері оподаткування, але й сформував принципово новий порядок денний для держави, як регулятора фінансових відносин. В ньому немає місця та часу для зволікання з податковими реформами, адже вітчизняний бізнес суттєво постраждав від воєнних дій і потребує підтримки. Проте, не треба забувати, що реформа податкової системи не має негативно вплинути і на стан публічних фінансів, адже нині саме на державу покладено ключові завдання у сфері національної безпеки та оборони. Все це має бути реалізовано з врахуванням глибоких дисбалансів, які притаманні публічним фінансам в Україні (рис. 1).

Дані рис. 1 переконливо свідчать – державі надзвичайно складно сформувати фінансові

ресурси для фінансування покладених на неї завдань. Ця ситуація була притаманна публічним фінансам до 2022 року, а з початком відкритої агресії криза у цій сфері лише поглибилася під тиском різного зростання оборонних витрат. Звернемо увагу на такі факти: у період 2018-2021 рр. співвідношення бюджетного дефіциту до ВВП України коливалося в діапазоні 1-5 %, а вже у 2022 році відбулося його різке зростання до 17-20 %. Аналогічну динаміку демонструє і коефіцієнт «Державний борг / ВВП» – на протязі 2022 року відбулося його зростання з 43,3 % до 71,6 %, а в подальшому тенденція до зростання боргового навантаження на національну економіку тільки закріпилася. Як наслідок, в умовах повномасштабного вторгнення публічні фінанси в Україні надзвичайно обтяжені державними запозиченнями, а спроможність мобілізувати внутрішні ресурси об'єктивно падає. Так, можна погодитися з тим, що така ситуація багато в чому визначена війною та різким зростанням витрат на національну безпеку та оборону. Проте, не треба відкидати і того факту, що з часу перших державних запозичень у 90-х роках минулого століття боргова політика держави була малоефективною. Очевидно, що військові дії, тимчасова окупація територій, припинення діяльності багатьох бізнес-одиниць, релокація інших визначили зниження спроможності держави акумулю-

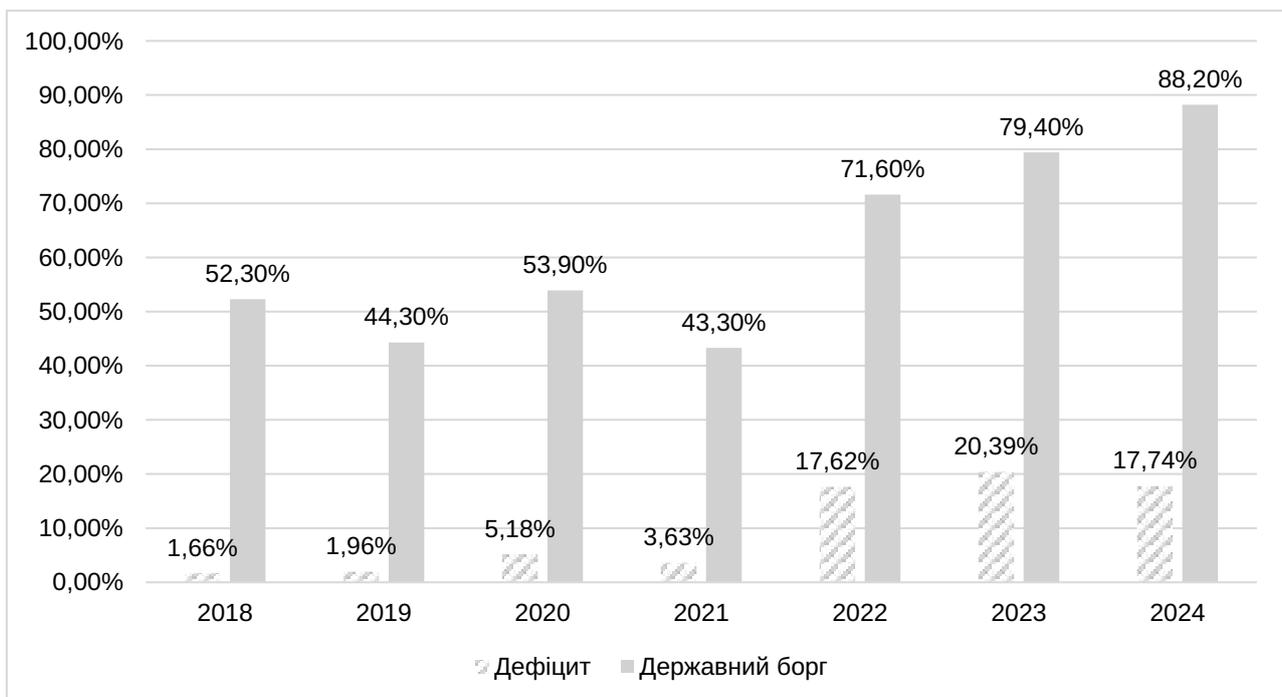

Рис. 1. Співвідношення дефіциту бюджету і державного боргу до ВВП України, 2018-2024 рр., %
Джерело: сформовано автором на основі даних Міністерства фінансів України [7]

вати ресурси до бюджету за рахунок податків (рис. 2).

З даних рис. 2 чітко проявляється тенденція, що темпи приросту доходів бюджету випереджаються аналогічні показники для податкових надходжень. Так, у період 2018-2024 рр. абсолютний приріст доходів державного бюджету України склав 2194695,1 млн. грн., а відносний приріст – 3,36 раза. Для податкових надходжень ці показники становлять 894374,0 млн. грн. та 2,18 раза відповідно. Звідси і достатньо суттєве скорочення питомої ваги податкових надходжень у доходах державного бюджету України. Зокрема, у 2018 році цей показник становив 81,12 %, у 2022 році – 53,14 %, у 2024 році – 51,74 %. Такі зміни у структурі бюджетних доходів є цілком пояснюваними, адже на тлі шоків макроекономічних тенденцій навряд чи варто було розраховувати на збереження ролі податків, як основного джерела бюджетних доходів. Існуючі на початок повномасштабного вторгнення деструктивні тенденції у публічних фінансах «наклалися» на різке зростання витрат у оборонній сфері, та не менш різке зниження податкового потенціалу вітчизняного бізнесу. Зауважимо, що податковий потенціал бізнесу можна розглядати як «...цільову ідентифікативну величину ресурсів суб'єкта господарювання, які можуть бути

трансформовані у податкові надходження до бюджетів різних рівнів, податковий потенціал суб'єкта господарювання як цільову ідентифікативну величину ресурсів суб'єкта господарювання, які можуть бути трансформовані у податкові надходження до бюджетів різних рівнів...» [9].

На вказану ситуацію можна і треба поглянути і з точки зору вітчизняних підприємців, які навіть за величезного бажання підтримати державу у складні часи шляхом сплати податків, мали для цього досить обмежені можливості. Варто звернути увагу на такі доволі показові тенденції [10]:

– вже у перший рік повномасштабного вторгнення падіння ВВП склало 30,4 %, індекс споживчих цін було зафіксовано на рівні 26,6 %, суттєво скоротилися експортні потоки з України, що в підсумку призвело до девальвації національної валюти до основних валют світу;

– неоднозначно треба оцінити і динаміку окремих фінансових показників діяльності підприємств в Україні. Так, у 2021 році прибуток підприємств до оподаткування становив 1266456,3 млн. грн., у 2022 році відбулося цілком очікуване, виходячи з ситуації, падіння до 724687,6 млн. грн., проте вітчизняний продемонстрував високий рівень адаптації своєї діяльності, що дало можливість у 2024 році

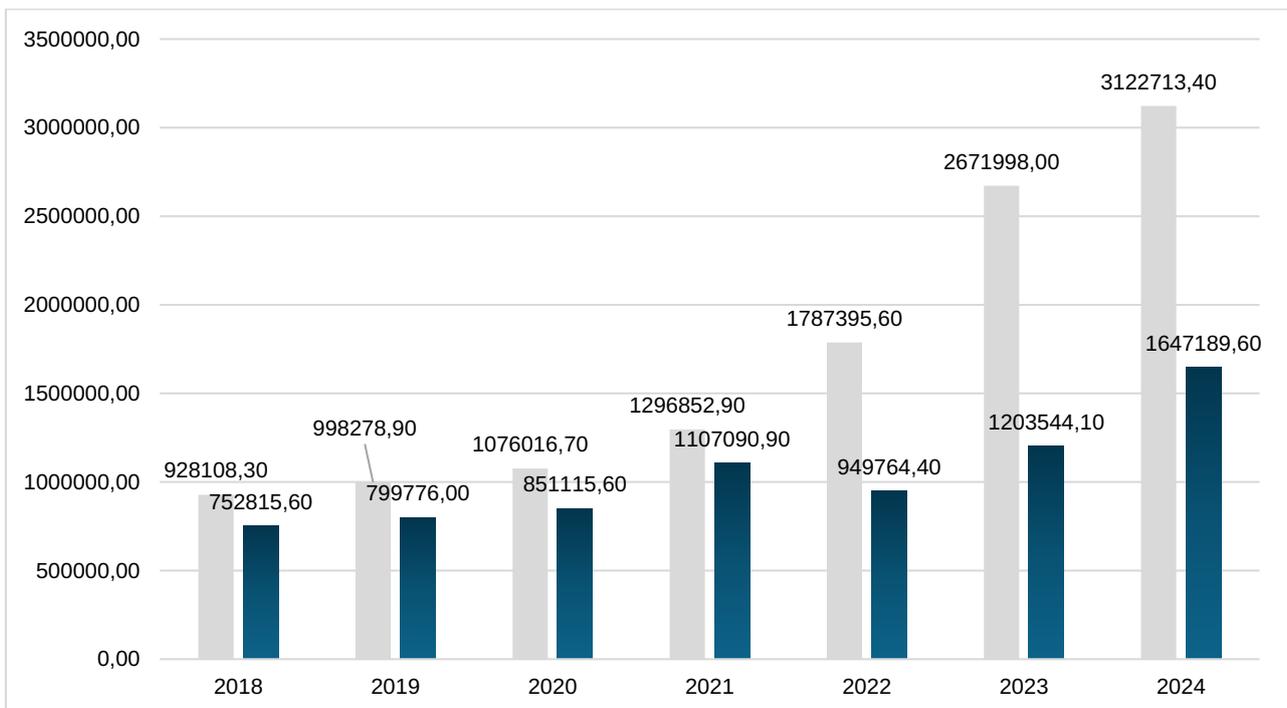

Рис. 2. Доходи державного бюджету України та податкові надходження у 2018-2024 рр., млн. грн.

Джерело: сформовано автором за даними Міністерства фінансів України [8]

зафіксувати прибуток оподаткування в обсязі 1284014,4 млн. грн. Примітно, що цей показник навіть вище показника довоєнного 2022 року;

– відкрита агресія проти України визначила окрім усього і різке скорочення кількості суб'єктів господарювання в національній економіці – станом на початок 2022 року їх налічувалося 1,956 млн. од., тоді як на кінець року – лише 1,732 млн. од. Відповідним чином це відобразилося і на базі оподаткування та обсягу податкових надходжень до бюджету. Найбільш яскраво це можна продемонструвати на прикладі податку на прибуток підприємств, надходження від якого до бюджету у 2021 році склали 147751,7 млн. грн., а у 2022 році – 117049,9 млн. грн.;

– із введенням воєнного стану з метою недопущення значного відпливу капіталу з України було значно посилено режим валютного контролю, що, відповідно, змінило макросередовище функціонування українських компаній, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність.

Можна наводити ще багато показників, на основі якого можна зробити однозначний висновок – з початком відкритої агресії проти України вітчизняні підприємці опинилися у складних умовах, багато хто з них взагалі припинив діяльність, успішність інших була мінімальною, а багато підприємств отримали значні збитки у перший рік війни. Варто підкреслити, що розуміючи усю складність ситуації, держава реалізувала цілий захід, спрямованих на підтримку вітчизняного бізнесу, в тому числі, і у сфері оподаткування. До ключових податкових новацій, які були реалізовані з початком відкритої агресії можна віднести. Було збільшено ставку військового збору до 5 %, але з врахуванням гострої необхідності у нарощуванні фінансування оборонних потреб такий крок був з розумінням прийнятий переважно більшістю населення та бізнесу; на тимчасовій основі було введено податок на

оборот у розмірі 2 % для окремих категорій платників; звільнено від сплати податку на додану вартість окремі категорії імпорту, які мають критичне значення для оборони України та збереження її енергонезалежності, унормування оподаткування власників контрольованих іноземних компаній. Втім, аналіз реалізованої дорожньої карти підтримуючих щодо бізнесу заходів [11] свідчить, що держава була більш дієвою у цьому контексті за допомогою інших важелів – дерегуляції, фінансової підтримки. Дієвість більшості із зазначених кроків підтверджує, що держава в Україні може і повинна стати справжнім партнером бізнесу.

Висновки. В умовах ескалації військової агресії проти нашої держави вкотре вирішилося питання про фінансові аспекти національного спротиву. Вже з перших днів війни стало зрозуміло, що від стану національної економіки, її фінансової системи багато в чому залежатиме і обороноздатність України. Поставши перед гострим дефіцитом ресурсів, держава опинилася перед складним вибором, який в першу чергу стосувався її податкової політики. Цей вибір – між суто фіскальними пріоритетами та необхідністю ефективного регуляторного впливу на бізнес залишається актуальним і донині. Регуляторний ефект від податкової політики в Україні протягом багатьох років ґрунтувався на не завжди обґрунтованих пріоритетах та відвертому лобізмі провідних фінансово-промислових груп. Як наслідок, податкова система України досить далека від ідеалу, а її регуляторну спроможність можна поставити під сумнів. Післявоєнне відродження потребуватиме колосальних ресурсів, фундаментом яких мають стати саме ресурси внутрішнього походження, саме тому подальше реформування податкової системи України має базуватися на загальновідомих принципах, а не на кон'юнктурних, політичних вподобаннях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лещенко П. Моделі податкового регулювання бізнесу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 1. С. 141-145.
2. Корвій В. Система податкового регулювання в умовах трансформаційної економіки. *Бізнес Інформ*. 2021. № 5. С. 359-364.
3. Коваль С., Мельничук Ю. Теоретичні аспекти податкового регулювання. *Світ фінансів*. 2025. № 1. С. 21-30.
4. Жук О., Гой Н. Податкове стимулювання розвитку бізнесу в умовах війни. *Підприємництво і торгівля*. 2022. № 33. С. 44-48.
5. Чугунов І. Бюджетна стратегія суспільного розвитку. Київ : КНТЕУ, 2021. 532 с.

6. Загорельська Т., Ступнікер Г., Крутиков К. Особливості податкового регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 17. С. 189-193.
7. Державний та гарантований державою борг. Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg> (дата звернення 12.01.2026).
8. Державний бюджет Міністерство фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/state-budget> (дата звернення 12.01.2026).
9. Кузьменко Г., Струтинська О. Сутність податкового потенціалу як економічної категорії. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2013. Вип. 24. С. 297-307.
10. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/> (дата звернення 12.01.2026).
11. Петрашенко В. BDO в Україні: Як вести бізнес в Україні в умовах війни: що потрібно знати. *Європейська бізнес-асоціація*. URL: <https://eba.com.ua/bdo-v-ukrayini-yak-vesty-biznes-v-ukrayini-v-umovah-vijny-shho-potribno-znaty/> (дата звернення 12.01.2026).

REFERENCES:

1. Leshchenko P. (2025) Modeli podatkovoho rehulivannia biznesu [Models of tax regulation of business]. *Investytsii: praktyka ta dosvid – Investments: practice and experience*, no. 1, pp. 141-145.
2. Korovii V. (2021) Systema podatkovoho rehulivannia v umovakh transformatsiinoi ekonomiky [The system of tax regulation in the context of a transformational economy]. *Biznes Inform – Biznes Inform*, no. 5, pp. 359-364.
3. Koval S., Melnychuk Yu. (2025) Teoretychni aspekty podatkovoho rehulivannia [Theoretical aspects of tax regulation]. *Svit finansiv – World of finance*, no. 1, pp. 21–30.
4. Zhuk O., Hoi N. (2022) Podatkove stymulivannia rozvytku biznesu v umovakh viiny [Tax incentives for business development in wartime]. *Pidpriemnytstvo i torhivlia – Entrepreneurship and trade*, no. 33, pp. 44-48.
5. Chuhunov I. (2021) *Biudzhetna stratehiia suspilnoho rozvytku* [Budget strategy for social development]. Kyiv: KNTEU, 532 p. (in Ukrainian).
6. Zahorelska T., Stupniker H., Krutykov K. (2018) Osoblyvosti podatkovoho rehulivannia pidpriemnytskoi diialnosti v Ukraini [Peculiarities of tax regulation of entrepreneurial activity in Ukraine]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: economy, business and management*, no. 17, pp. 189-193.
7. Derzhavnyi ta harantovanyi derzhavoiu borh [Government and government-guaranteed debt]. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg> (accessed January 12, 2026).
8. Derzhavnyi biudzheth [State Budget]. Ministerstvo finansiv Ukrainy. Available at: <https://www.mof.gov.ua/uk/state-budget> (accessed January 12, 2026).
9. Kuzmenko H., Strutynska O. (2013) Sutnist podatkovoho potentsialu yak ekonomichnoi katehorii [The essence of data potential as an economic category]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Scientific works of the Kirovohrad National Technical University. Economic Sciences*, vol. 24, pp. 297-307.
10. Statystychna informatsiia [Statistical information]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at: <https://stat.gov.ua/> (accessed January 12, 2026).
11. Petrashenko V. BDO v Ukraini: Yak vesty biznes v Ukraini v umovakh viiny: shcho potribno znaty [BDO in Ukraine: How to do business in Ukraine during wartime: what you need to know]. Yevropeiska biznes-asotsiatsiia. Available at: <https://eba.com.ua/bdo-v-ukrayini-yak-vesty-biznes-v-ukrayini-v-umovah-vijny-shho-potribno-znaty/> (accessed January 12, 2026).

Дата надходження статті: 03.12.2025

Дата прийняття статті: 14.12.2025

Дата публікації статті: 29.12.2025